

TRENDS IN THE CONFESSIONAL STRUCTURE OF MODERN SOCIETY AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF CIVILIZATIONS

Abstract: In the article are analyzed the changes in the confessional structure of the world's population in the 20 th century and the first two decades of the 21st century. A forecast is made for the further development of world religions by the end of the 2050. The changes occurring in the confessional structure of the largest in terms of population countries in the world are indicated.

Author information:

Ivaylo Vladev

Assoc. Prof. PhD

Konstantin Preslavski University of Shumen

✉ i.vladev@abv.bg

🌐 Bulgaria

Rositsa Vladev

Assoc. Prof. PhD

Konstantin Preslavski University of Shumen

✉ r.vladeva@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

confessional structure, world religions,
world civilizations, inter-confessional
conflicts

В съвременното общество въпросите за националната и културна идентичност излизат на преден план. Етнокултурното самосъзнание на човека определя неговата политическа и социална роля, поведение в обществото. В резултат от процесите на глобализация, масова миграция на население и взаимно проникване на иновациите, човешкото общество с всяко десетилетие става все по-разнообразно. Неговата пъстротата има няколко измерения: расово – по външен вид, генетични и кръвни признаци, етническо – по език и култура и конфесионално – по вероизповедание и духовен опит.

Актуалността е продиктувана от факта, че в нашето съвремие най-острите противоречия, способни да изменят състоянието и облика на планетата Земя се отразяват чрез културните, конфесионални и цивилизационни различия между страните и народите. Между религиите и културите винаги ще има различия, въпросът обаче е да не се стигне до сблъсък, защото пред човечеството стоят много сериозни въпроси, които не могат да се решат само от една страна или група страни. Това са геоглобалните проблеми, свързани с ядрената война, с международната сигурност, с екологията, с пандемии, с глобалните катастрофи и стихийни бедствия, с глобалното затопляне, с изчерпване на природните ресурси, с демографската ситуация, с изхранването на населението, със здравеопазването, с образованието, със социалното неравенство, с духовно-нравствената криза на човечеството. За решаването им е необходимо сътрудничество – между религии, култури и цивилизации.

Целта на изследването е анализ на тенденциите в конфесионалната структура на населението в света през XX в. и първите десетилетия на XXI в., установяване на промените

настъпващи в конфесионалната структура на най-големите по брой на население страни в света и прогноза за очаквания брой на населението по видове религии през 2050 г.

Религията е силно въздействащ фактор върху поведението, самосъзнанието и самоопределението на хората. Думата „религия” има латински произход и означава форма на обществено съзнание, изградена върху вярването в нереални, свръхестествени или божествени сили; вероизповедание [4, с. 732].

В широкия смисъл под религия се разбират най-важните елементи на духовната култура на човека, отразяваща неговото отношение към божественото, вярата в един Бог или в няколко божества. При изучаването на религиите се употребява често понятието конфесия (от лат. *confessio*) и означава вероизповедание, изповед [4, с. 438].

Религиозната принадлежност, заедно с етническата са може би най-устойчивите фактори в живота на хората. Те са в основата на конфесионалните общности, съставени от хора изповядващи еднаква религия. Принадлежността към определена религия често определя социалното положение на отделни групи от населението, като понякога възникват остри сблъсъци и противоречия на религиозна основа. В политическата картина на света религията стои в същността на държавното устройство и във фундамента на редица обществени организации, политически партии, профсъюзи [6, с. 124].

Понятията „култура” и „цивилизация” също са тясно свързани със социалното развитие и прогреса на обществото. Затова и много изследователи смятат, че културното и цивилизационно ниво се свързва със стремежа на човека към високи социални стандарти и постоянно усъвършенстване. По този начин културата и цивилизацията – това е всичко, което е създадено от хората и се превръща в тяхно достояние. Те се възприемат като жизнен път на цялото общество, чийто позитивен опит се запазва и предава от поколение на поколение.

Най-често под култура се разбира човешката дейност под една или друга форма, включваща всички форми на изразяване и самопознание, но също и придобити от човека знания, умения и навици. На практика за култура се смята всичко най-добро и най-хубаво, което е измислено, изказано и създадено. Терминът „култура” се използва също и за характеристика на целия обществен живот на един или друг исторически период, регион, страна или етнос. В този случай понятието „култура” придобива специфичен еквивалент – „цивилизация”.

В обикновенното съзнание цивилизацията най-често се асоциира с идеала за прогрес, благополучие и се олицетворява като псевдоним на безопасност и комфортен живот. Тя е сложен комплекс от мултидисциплинарни културни явления и процеси, в основата на които лежи съзидателната дейност на човека.

Според Лобжанидзе, Заяц, „цивилизацията е географско пространство, запълнено с определено културно съдържание. Понастоящем терминът „цивилизация” все повече се използва за обозначаване сумата от определени постижения – исторически и географски на съществуващи от всяко време култури, които имат пълното право да бъдат наречени цивилизации” [2, с. 7].

Многообразието на цивилизации позволява на човечеството да оцелява и да се адаптира към измененията на природната и социално-икономическа среда. Някои от тях изчезват от световната историческа арена без следа, други загиват, но предават своето културно наследство на новопоявили се цивилизации, трети се появяват и развиват.

Принципите за селекция на съвременните цивилизации и до днес си остават дискуссионни. Взаимоотношенията между народите и страните принадлежащи към различни цивилизации в нашето съвремие се разширяват, но това не елиминира, а напротив засилва самосъзнанието, чувството за принадлежност към дадена цивилизация. Разбираемо е, че цивилизацията може да се определят както от обективни критерии (история, религия, език, култура, традиции,

институции), така и от субективни (самоидентификация). Те може да обхващат териториално множество държави или само една. Цивилизациите могат да бъдат разположени сравнително компактно по територията или разпръснати. Широко разпространено е мнението, че съставляващата духовна култура се определя на първо място от изповядващата религия. Затова повечето автори определят различните видове световни цивилизации според доминиращата в тях религия (Табл. 1).

Таблица 1

Световни цивилизации

№	Световна цивилизация	Ареал на формиране	Религиозен фундаменд
1.	Западна (Атлантическа)	Рим	Католицизъм, протестанство
2.	Православно-християнска (Ортодоксално-православна)	Константинопол	Православие
3.	Ислямска	Мекка и Медина	Ислям
4.	Китайска (Конфуцианска)	Велика Китайска равнина	Конфуцианство, даоизъм и будизъм
5.	Японска (Тихоокеанска)	Японски острови	Шинтоизъм и будизъм
6.	Индуистка	Басейна на реките Ганг и Инд	Индуизъм
7.	Будистка	Тибет и Североизточна Индия	Будизъм
8.	Латино-американска	Централната и южна част на Мексико, Гватемала, Андската област	Местни вярвания и преосмислен католицизъм
9.	Африканска	Древен Египет, областта Нубия, средното течение на р. Нигер, горното течение на р. Луалаба, Зимбабве	Традиционни вярвания, преосмислен католицизъм, протестанство и ислям
10.	Еврейска	Палестина	Юдеизъм

Съставена по: А. Лобжанидзе, Д. Заяц (2013)

Придържайки се към тяхното мнение смятаме, че днес съществуват 10 локални цивилизации в световен мащаб, които имат свой ареал на формиране, религиозен фундамент и териториален обхват. Всяка цивилизация се отличава със своя неповторима специфика и с присъща вътрешна структура. Типологичната картина на цивилизациите се формира в условията на постоянно взаимодействие. Цивилизационните контакти протичат по различен начин, но най-вече посредством културен обмен. Обществата подложени на тези процеси, изпитват своеобразни културно-исторически метаморфози и се насищат с нови за себе си социокултурни елементи. По този начин за важни типологически черти на цивилизациите следва да се отчита наличието в тях на уникални ценностни атрибути и ориентири, но също и способността на всяка цивилизация към диалог с други култури. В последните десетилетия особено важно внимание започна да се обръща на световната политика при концепциите за цивилизационния фактор.

За световните цивилизации трябва да се отбележи, че ядро във всяка една от тях е културата – съвкупността от ценности, норми, институции, стереотипи за поведение, начин на живот,

обичаи, традиции, които са общи за обитаващите територията на цивилизацията хора. Ядро на културата от своя страна е религията.

Една от най-големите трудности пред изследователите на конфесионалната структура на населението в света е определянето на приблизителния брой хора, изповядващи дадена религия. Причини са липсата на информация за определени региони, различните държавни политики относно религиозната принадлежност, динамичните миграционни процеси и много други. Все пак сред специалистите в областта на геодемографията има единодушие, че според броя на последователите и разпространението им, религиите се поделят на световни, местни и национални.

Световни религии са християнство, ислям, индуизъм и будизъм. Местните религии са разпространени в ограничени региони и имат по-малко привърженици: анимизъм (основно в Африка), конфуцианство и даоизъм (разпространено в Китай, п-в Корея) и др. Националните религии са разпространени сред определен етнос – юдеизъм, шинтоизъм, сикхизъм [5, с. 175].

В исторически план възникването на отделните религии протича по различно време, мащаб и интензитет. Родовоплеменните (примитивни) религиозните вярвания и свързаните с тях обреди възникват още при първобитните общества, а в съвременните условия съществуват при изостаналите в социално-икономическо отношение народи и племена. В науката за обозначаването на ранните форми на религията се използват понятията фетишизъм, тотемизъм, шаманизъм, култ към предците или мъртвите, анимизъм, полидемонизъм, пантеизъм, магия, табу, политеизъм [3, с. 237].

Конфесионалната структура на населението оказва пряко влияние върху историческото развитие на държавите. Най-силно то се чувства върху духовната и материална култура, обществения и семеен бит, традиционните стопански дейности, политическата ориентация. Религията оказва силно влияние върху броя и възпроизводството на населението, като регулира брачните и половите отношения, формира репродуктивните нагласи на хората за броя на децата в семейството.

В края на XX в. и първите две десетилетия на XXI в. се проявяват няколко тенденции в конфесионалния живот на съвременното общество, които влияят върху развитието на световните цивилизации.

На първо място периодът от началото на миналия век до сега се характеризира с разпространение на свободомислието и агностицизма. Ако през 1900 г. атеистите в света са били едва 0,2% от населението на Земята, то през 2018 г. те достигат вече 16,4%, като в края на XX в. относителният им дял е бил с най-висока стойност от 20% (Табл. 2).

Културното израстване на човешкото общество и развитието на науката постепенно ограничават влиянието на религията. Редица догми и предразсъдъци се преосмислят, което води до бързо намаляване на ролята на религията в цялостното развитие на обществото. От този процес най-силно са повлияни такива региони като Източна Азия и Европа.

Таблица 2

Изменение на конфесионалната структура на населението в света за периода 1900 – 2050 г. (в%)

№	Религия	Световна цивилизация	1900 г.	2000 г.	2018 г.	2050 г.*
1.	Християнство	Западна, Православно-християнска, Латиноамериканска, Африканска	34,2	33,0	31,4	31,4
2.	Ислям	Ислямска, Африканска	13,3	19,5	23,2	29,7
3.	Индуизъм	Индуистка	13,7	14,7	15,0	14,9
4.	Будизъм	Будистка, Японска, Китайска	7,8	5,9	7,1	5,2
5.	Конфуцианство и даоизъм	Китайска	14,0	3,9	5,9	4,8
6.	Други	Еврейска, Японска, Латиноамериканска, Африканска	16,8	3,0	1,0	0,8
7.	Атеисти	От всички цивилизации	0,2	20,0	16,4	13,2
8.	Общо		100	100	100	100

* Очакван относителен дял

Съставена по: С. Горохов (2011), The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050 и собствени изчисления

Лидерство в списъка на „нерелигиозните” региони поддържа именно Източна Азия, като около 75% от населението на Китай и на Северна Корея (КНДР), 67% от населението на Виетнам, половината от жителите на Япония и Република Корея не се определят към нито една религия. В европейските страни с най-голям относителен дял атеисти (около половината от населението) се открояват Великобритания, Латвия, Естония, Албания и Чехия. В Нидерландия, Финландия и Франция те съставляват над 33%, а в Германия – 25% от всички жители на страната [1, с. 18].

Много изследователи виждат основна причина за загуба на население от религиите в политиката на държавен атеизъм, провеждана в много от гореспоменатите страни, а също и в потребителския характер на съвременното постмодернистично общество. Но тези твърдения са верни само отчасти, защото от такава гледна точка не може да се обясни защо в Полша за 45 години държавен атеизъм (след 1945 г.), вярващите си остават над 90% от населението, а в съседна Чехия, където на власт беше сходен режим, църквите стоят празни или че руснаците посещават църквите три пъти по-рядко, отколкото жителите на Украйна.

Според Горохов [1, с. 18] за всяка страна, за всеки народ съществува собствена непроменяема с вековете религиозност. Дали това зависи от особеностите на националния характер и етническата кухня или от геоложкия строеж на територията и нивото на естествена радиация – въпросът остава открит. Още през XIII в. на четвъртия Латерански събор, състоял се през 1215 г. папа Инокентий III укорява епископите на Англия и Франция за това, че техните паства ходят на изповед не повече от един път в годината. А великата китайска цивилизация фактически въобще не създава религия, защото конфуцианството и даоизма се явяват по-скоро философско-етични школи създадени от Конфуций (живял през 551 – 479 г. пр. Хр.) и Лао Цзъ (през VI в. пр. Хр.).

Безусловно, относителният дял и абсолютният брой на нерелигиозното население в света съществено е нарастнал за последното столетие. Защото ХХ в. е век на свобода на съвестта, позволяващ на всеки човек за първи път открито да заяви своята религиозна принадлежност (Табл. 3).

Таблица 3

Изменение на конфесионалната структура на броя на населението в света за периода 1900 – 2050 г. (в млрд. д.)

№	Религия	Световна цивилизация	1900 г.	2000 г.	2018 г.	2050 г.
1.	Християнство	Западна, Православно-християнска, Латиноамериканска, Африканска	0,581	2,015	2,355	2,918
2.	Ислям	Ислямска, Африканска	0,226	1,191	1,740	2,761
3.	Индуизъм	Индуистка	0,233	0,895	1,125	1,384
4.	Будизъм	Будистка, Японска, Китайска	0,133	0,360	0,530	0,486
5.	Конфуцианство и даоизъм	Китайска	0,238	0,240	0,441	0,449
6.	Други	Еврейска, Японска, Латиноамериканска, Африканска	0,286	0,185	0,080	0,077
7.	Атеисти	От всички цивилизации	0,003	1,220	1,230	1,230
8.	Общо		1,7	6,1	7,5	9,3

* Очакван брой

Съставена по: The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050 и собствени изчисления

На второ място, изминалото столетие стана арена на засилена конкуренция между конфесиите в света. В тази връзка в световния политически живот се възвръща религиозния екстремизъм и фанатизъм, който беше забравен от времето на средновековието и кръстоносните походи. От края на Втората световна война до края на ХХ в. междуконфесионални конфликти се наблюдават най-често по „линиите на разлома”, където са най-значимите различия между цивилизациите. В резултат на това се стига до военни конфликти, водещи до разделяне на страни и региони.

Такива са между ислямска и индуистка (Пакистан и Индия) от 1947 г. и активен до днес, между ислямска и еврейска (Палестина и Израел) също от 1947 г. и активен до днес, между китайска и будистка (желание на Тибет да се отдели от Китай) от 1959 до 1960 г., между ислямска и западна (остров Минданао в южната част на Филипини) от 1969 г. и активен до днес, между будистка и индуистка (Шри Ланка) от 1983 г. до 2009 г. Най-многобройни са конфликтите между ислямска и православно-християнска: разделяне на остров Кипър през 1974 г., гражданска война в Ливан от 1975 г. до 1990 г., Нагорнокарабахски конфликт между азербайджански и арменски въоръжени сили от 1988 г. до 1994 г., Руско-Чеченски конфликт между Русия и Чечня от 1994 г. до 1996 г. и от 1999 г. до 2009 г., конфликта в Косово от 1998 г. до 1999 г. Има и мюсюлмани, и християни, които не могат изцяло да възприемат идеята за религиозния плурализъм. Все още има хора, които възприемат различията в другия като опасност, дори като враг.

Терористичните актове в САЩ на 11. 09. 2001 г. и последвалите след това събития дадоха възможност да се говори за начало на периода на нови религиозни войни в историята на човешкото общество. Обаче религиозният експлозивен потенциал в никакъв случай не се ограничава само в сферата на разпространение на исляма. С религиозни мотиви се обяснява

постъпката на фанатика-юдеист, който през 1995 г. убива лауреата на Нобелова награда за мир премиер-министъра на Израел Ицхак Рабин. През 1992 г. Индия стана арена на насилствени действия на хиндуисти разрушили мюсюлманската светиня – джамията Бабура (Бабри Масджид) в свещенното място – гр. Айодхя в Северна Индия. В Япония през 1995 г. необудистката деструктивна секта Аум Синрикьо получи световна известност с осъществената серия от терористични газови атаки в токийското метро, в резултат на което пострадаха над 5 000 д.

И днес в първите десетилетия на XXI в. в целия свят съществуват огнища на конфликти, имащи религиозна окраска. Те се проявяват по „линиите на цивилизационния разлом”, където се очертава дъгата от ислямски страни от Африка до Централна Азия с цяла поредица от военни конфликти в Нигерия, ЦАР, Судан, Южен Судан, Либия, Египет, Сирия, Ирак, Йемен, Афганистан, Пакистан. Проблемът не е в Корана, Библията и Тората, не е и във вярата, а във вярващите и в начина, по който се отнасят един към друг. Затова идеите на толерантността и на диалога трябва задължително да бъдат популяризирани.

Анализирайки данните в изменението на конфесионалната картина на населението в света през последните 118 години, може да установим, че в края на второто десетилетие на XXI в. религиозният баланс се характеризира с глобално противопоставяне между *християнство* (31,4%) и ислям (23,2%). Докато в началото на XX в. относителният дял на изповядващите християнство е превишавал с 21 пункта изповядващите ислям, то през 2018 г. разликата е само 8,2 пункта (Табл. 2). Много изследователи изказват мнение, че изминалият XX в. е векът на залаза на християнството. Действително статистическите данни показват съкращаване на относителния дял на християните от общия брой на населението в света от 34,2% до 31,4%. За първи път за последните 500 години, относителният дял на християнското население в света след 2000 г. започва да спада. Времето на възникване на най-разпространената религия в света се отнася към 33 г. на I-то столетие на н.е. в Палестина.

Смятаме, че залезът на християнството е все още далеч. По-вероятно е намаляване значението на една част от направленията в християнството и нарастване ролята на други, а също отслабване влиянието на християнството в традиционните райони на неговото разпространение и активно завоюване на нови територии. Освен това за последното столетие абсолютният брой на християнското население в света е нарастнал 4 пъти от 581 хил. д. през 1900 г. до 2,355 млн. д. през 2018 г. и по прогноза през 2050 г. ще достигне 2,918 млн. д.

През 2018 г. най-голям относителен дял християнско население живее в континента Европа – 28%, следван от Латинска Америка с 25%, Африка с 19%, Азия с 16% и Северна Америка с 12%. По прогнози още през 2025 г. се очаква 25% от общия брой на християнското население в света да бъде съсредоточено вече в континента Африка. След него второто място ще запази Латинска Америка с 24%, и едва на трета позиция с 21% се нарежда Европа, следвана от Азия с 18% и Северна Америка с 12%.

Например през 2050 г. „белите” християни (в т.ч. и от неиспански произход) ще съставляват само 20% от общия брой на християните (2,9 млрд. д.) на планетата Земя. Причините за изменението на относителния дял по региони в света на християнското население са свързани с нееднаквите темпове на прираст на населението в тях. В Европа в последните десетилетия те са близки до нула, докато в Африка те съставляват около 2% годишно [7, с. 107]

Интересен факт е, че високите темпове на нарастване на последователи на християнството в Африка се наблюдават от началото на 60-те години на XX в., т.е. от момента на получаване на страните от континента на независимостта си. През 1960 г. в Африка са се наброявали само около 60 млн. д. християни, а след десет години по-късно – 144 млн. д. По този начин, християнството се явява осъзнат избор на народите от Африка, а не в резултат от насилствено мисионерство в

епохата на колониализма. По прогнози през 2025 г. ще живеят 48,8% от християнското население и 40% от мюсюлманското население на Африка, т.е. относителния дял на изповядващите исляма в населението на региона ще намалява [1, с. 22].

През XX в. е времето на рязко нарастване броя на привържениците на *исляма*. Това е най-младата световна религия, възникнала шест столетия след християнството (630 г.) сред населението на Арабския полуостров. Тази религия се утвърждава като втората по значимост в света, изпреварвайки конфуцианството, даоизма и индуизма. Относителният дял на мюсюлманите в света се увеличава от 13,3% в началото на XX в. до 19,5% през 2000 г., а през 2018 г. достига до 23,2% (Табл. 2). Този ръст на последователите на исляма се обяснява с много високото ниво на естествен прираст в мюсюлманските страни, които преживяват едно от състоянията на демографската ситуация – демографски взрив. Широкото разпространение на исляма във всички региони на света за последното столетие е в резултат на активната миграция на мюсюлмани извън пределите на традиционните региони на местообитаване. Силно впечатляват успехите на исляма в традиционно християнските региони на света – Северна Америка и Европа. Така от 1900 г. до 2018 г. броят на мюсюлманите в Северна Америка е нарастнал 44 пъти – от 100 хил. д. до 4,4 млн. д. Но много специалисти смятат, че тези данни са силно занижени, и реално в континента живеят между 7 и 10 млн. мюсюлмани. Само в САЩ през 2018 г. живеят 3,3 млн. изповядващи исляма (0,9% от населението).

В Европа през 2000 г. броят на мюсюлманите е бил около 23 млн. д. (3,5% от населението), а през 2018 г. в континента живеят вече не по-малко от 40 млн. мюсюлмани (5,2 % от населението). Така броят на мюсюлманите в Европа и относителният им дял от населението на континента е нарастнал за по-малко от две десетилетия над 1,5 пъти. Особено бързо нараства населението изповядващо исляма в Западна Европа, където през 1900 г. са живеели само 51 хил. д. Най-внушителната мюсюлманска общност в региона е във Франция, където се наброяват от 4,7 до 6,1 млн. последователи (7 – 9% от общия брой на населението). Многобройни мюсюлмански общности са разпръснати във всички без изключение западноевропейски страни, в т.ч. в Германия (4 млн. д. или 5% от населението на страната), Великобритания (2,9 млн. д. или 4,4% от населението), Италия (2,3 млн. д. или 3,7% от населението), Нидерландия (875 хил. д. или 5,1% от населението). Реалният брой на мюсюлманите в Западна Европа не е точен, защото едновременно с легалните имигранти и техните наследници тук живеят милиони нелегално пребиваващи, данни за които отсъстват в официалната статистика.

Независимо от впечатляващите успехи на исляма в споменатите региони, около 70% от мюсюлманите в света днес живеят в Азия. След това е континентът Африка с 27%. Господството на исляма в региона на неговото зараждане – Близкия изток и Северна Африка през първите десетилетия на XXI в. става действително абсолютно – над 90% от населението. Общо в света само за 18 години от 2000 г. абсолютният брой на последователите на исляма е нарастнал с 549 млн. д., като според прогнози през 2050 г. абсолютният брой на последователите му ще достигне 2761 млн. д. Като добре очертани на картата на света са ислямските региони: Северна Африка, Югозападна Азия, Централна Азия и част от Южна и Югоизточна Азия.

Трета в света по брой последователи религия през XX и XXI в. се явява *индуизмът*. Той съхранява своите позиции в световната професионална „тройка на лидерите“ след християнството и исляма. Докато през 1900 г. индуистите в света са наброявали 233 млн. д. (13,7% от населението на света), то през 2018 г. техният брой вече превишава 1 млрд. д. (1125 млн. д.) или е нарастнал с 4,8 пъти, а относителният им дял нараства до 15% (Табл. 2 и 3).

Индуизмът се оформя като религия през V в. в Северна Индия на основата на брахманизма. В Индия днес се наброяват 1035 млн. д. индуисти, които съставляват 79,8% от населението на

страната. Още 90 млн. индуисти живеят в останалите страни от Южна Азия като Шри Ланка, Непал, Индонезия и на п-в Индокитай. В резултат на миграционни процеси през XIX в. и началото на XX в. индуистите започват да съставляват значителна част от населението на островите Фиджи, Мавриций, Гаяна и РЮА.

В началото на XXI в. индуизмът пресича националните и регионални граници и става доста популярен в редица страни от Европа и Северна Америка. Например в САЩ живеят 2,3 млн. д. изповядващи индуизма (0,7% от населението на страната), във Великобритания – 846 хил. д. По прогнози през 2050 г. абсолютният брой на последователите на индуизма ще нарастне до 1384 млн. д. (14,9% от населението в света).

Данните за общия брой на изповядващите *будизъм* в света в началото на XXI в. значително се различават в зависимост от методологията и критериите за изчисляване. Трудностите са свързани с факта, че в някои страни попадащи в обсега на будизма, особено Китай, Япония, Северна Корея, Република Корея се наблюдава явлението поликонфесионалност. При него значителна част от населението класифицира себе си като последователи на няколко религии. Например в Китай – будизъм, конфуцианство и даоизъм, а в Япония това са будизъм и шинтоизъм.

Основател на будизма, която е най-старата световна религия е индийският принц Буда, живял в Североизточна Индия през VI – V в. пр. Хр. Будизмът е най-широко изповядван в континента Азия. Постепенно се разпространява в Югоизточна (Мианмар, страните от п-в Индокитай, Индонезия, Малайзия), Централна (Непал, Бутан, Китай, Монголия, Тибет), Източна (Япония, п-в Корея) и Южна (Шри Ланка) Азия.

През 1900 г. последователите на будизма са наброявали 133 млн. д. (7,8% от световното население), а през 2018 г. – 530 млн. д. (7,1% от световното население), или за малко повече от един век броят им е нарастнал почти 4 пъти, но относителният им дял в населението на света се е съкратил с 0,7 пункта. Причини за загубата на влияние в света са свързани с ниския мисионерски потенциал на будизма. Разпространяването на идеите на будизма в световен мащаб рядко водят до образуване на устойчиви конфесионални групи зад пределите на традиционните етно-конфесионални общности. Не е без значение и тенденцията, че будизмът отстъпва под влияние на натиска на християнските мисионери. Най-ярък пример е Република Корея, където през 1900 г. последователите на християнството буквално са наброявали единици, а през 2018 г. 14,2 млн. д. изповядват християнство (27,6% от населението) и са вече повече от изповядващите будизъм.

Будизмът си остава азиатска религия защото почти 98% от будистите живеят в Азия, и преди всичко в страните от п-в Индокитай. Но по прогнози през 2050 г. будизмът ще бъде единствената световна религия, която ще намали както броя на своите последователи до 486 млн. д., но и относителния си дял общо в света до 5,2% (Табл. 2 и 3).

Сред аутсайдерите на XX в. освен будизма присъстват *конфуцианство и даоизъм*, които някои изследователи наричат китайска национална религия. Още през 1900 г. тя заема второ място в света по брой последователи (238 млн. д.) след християнството, изпреварвайки по своето влияние дори исляма. Броят на привържениците на конфуцианството и даоизма за 100 години е нарастнал само с 2 млн. д. (240 млн. д. през 2000 г.), но относителният му дял в общото население на света е намалял драстично с 10,1 пункта (Табл. 2 и 3). При това съкращаването става на фона на демографския ръст на населението на Китай от 426 млн. д. до 1267 млн. д. (2000 г.). Тази ситуация е по-скоро резултат от възприемането на комунизма в качеството на официална идеология в Китай, в резултат на което китайската национална религия заема второстепенно място в китайското общество. По прогнози през 2050 г. броят на последователите на

конфуцианството и даоизма се очаква да бъде 449 млн. д. (4,8% от населението в света), което е с 8 млн. д. повече спрямо 2018 г., но с 1,1 пункта по-малък относителен дял спрямо същата година.

Проследявайки еволюцията в конфесионалната структура на населението в света то в средата на XXI в. (2050 г.) се очаква на нашата планета ситуация, при която последователите на християнството (31,4% от световното население) и на исляма (29,7% от световното население) да съставляват около 61,1% от населението на света. За сравнение през 1900 г. двете религии са съставлявали общо 47,5%, през 2000 г. – 52,5%, а през 2018 г. – 54,6%.

В историята на човешката цивилизация все още не е имало период, в който две религии толкова изявено ще господстват в света. При това християнството ще лидерства по отношение на мисионерския прираст, а в същото време последователите на исляма ще бъдат лидери в демографския прираст. Останалите водещи религии в света – индуизъм, будизъм, конфуцианство и даоизъм най-вероятно няма да могат да увеличат своето влияние през настоящия век, но ще съхранят позициите си в своите традиционни ареали и дори евентуално ще разширят своята география за сметка на миграционни движения на свои последователи. Главни съперници на християнството и исляма през XXI в. най-вероятно няма да бъдат другите религии, а идеите на атеизма, секуларизма и свободомислието.

Съвременният период в развитието на религиозния живот на човешкото общество се характеризира с изостряне на междуконфесионалните противоречия, които се проявяват в засилената конкуренция между двете водещи религии в света. Затова главното бойно поле между християнството и исляма се явява Африка, която днес решава коя религия ще стане лидер по броя на своите последователи през XXI в. Привлекателността на Африка за мисионери от всички религии се дължи на факта, че на „черния континент“ живеят най-религиозните хора на нашата планета. Практически 90% от анкетираните африканци смятат, че религията е най-важното нещо в техния живот.

Степента на религиозност е изключително висока в страните от Субсахарска Африка, където средно 61% от християните вярват в това, че Исус Христос ще дойде през живота им, а 52% от мюсюлманите вярват във възвръщането през живота им на Великият Халифат и настъпването на новият Златен век на исляма [1, с. 22].

В зависимост от съотношението между християни и мюсюлмани най-големите по брой на население страни в света може да бъдат групирани по конфесионална структура. На сравнителен анализ са подложени 28 държави, групирани в шест категории, като изходна база количествени данни е броят на населението им през 2018 г. и очакваният брой през 2050 г. (Табл. 4).

В края на 2018 г. в световен мащаб имаме 13 държави-милионери. С този термин се обозначават всички страни, които имат брой на населението си над 100 млн. д. В края на 2019 г. към тях се присъедини и Египет и така техният общ брой достигна 14. Разпределението им по континенти изглежда по следния начин: половината от тях географски са разположени в Азия (Китай, Индия, Индонезия, Пакистан, Бангладеш, Япония и Филипини), Африка (Нигерия, Етиопия) и Латинска Америка (Бразилия и Мексико) имат по двама представители, Северна Америка само един (САЩ), а държавите Русия (в Европа и Азия) и Египет (в Африка и Азия) са разположени на два континента. През 2050 г. се очаква към изброените държави-милионери да се присъединят и ДР Конго, Виетнам, Иран, Турция, а съвсем близко до тях ще бъдат Саудитска Арабия, Судан и Уганда.

Конфесионална структура на най-големите по брой на население страни в света

№	Групи страни по конфесионална структура	Страни	Население (в млн. д.)	
			2018 г.	2050 г. (очакван брой)
1.	Преимуществено страни с християнско население	1. САЩ	329,3	394
		2. Бразилия	208,8	228
		3. Мексико	125,9	167
2.	Преимуществено страни с християнско население със значителни мюсюлмански малцинства	1. ДР Конго	85,3	184
		2. Филипини	105,9	150
		3. Русия	142,1	122
		4. Уганда	40,9	91
		5. Германия	80,5	76
		6. Франция	67,4	72
3.	Преимуществено страни с мюсюлманско население	1. Пакистан	207,9	260
		2. Бангладеш	159,5	211
		3. Иран	83,0	110
		4. Турция	81,3	103
		5. Саудитска Арабия	33,1	97
		6. Афганистан	34,9	76
		7. Йемен	28,7	76
4.	Преимуществено страни с мюсюлманско население със значителни християнски малцинства	1. Индонезия	262,8	330
		2. Египет	99,4	117
		3. Судан	43,1	94
5.	Страни, в които нито християнството, нито исляма се явяват преобладаващи	1. Нигерия	203,4	339
		2. Етиопия	108,4	188
		3. Танзания	55,5	76
6.	Страни, в които преобладават други религии (индуизъм, будизъм, шинтоизъм, конфуцианство, даоизъм)	1. Индия	1297	1707
		2. Китай	1385	1322
		3. Виетнам	97,0	119
		4. Япония	126,2	101
		5. Мианмар	55,6	87
		6. Тайланд	68,6	70

Съставена по: P. Jenkins (2002) и собствени изчисления

В средата на XXI в. център на планетарното християнство ще се окаже не континентът Европа, а страните в тропическия и екваториален пояс и прилежащите към тях региони. Около 604,7 млн. християни през 2050 г. (20,7% от всички християни в света) ще живеят в три водещи християнски страни: САЩ, Бразилия и Мексико. От тях само САЩ (около 269 млн. д. християни от които 183,2 млн. протестанти) се отнасят към големите страни с християнско население в началото на XX в. Бразилия ще държи палмата на първенството сред всички католически страни в света със 147 млн. католици, като тук също ще живеят и 50,6 млн. протестанти.

От групата страни с преимуществено християнско население със значителни мюсюлмански малцинства (общо около 432 млн. д. християни през 2050 г.) попадат три европейски, две африкански и една азиатска държава, като от тях единствено Русия и Германия

през 2050 г. се очаква да бъдат с намаляващо по броя си население. Сред тях се открояват Филипини (около 133,3 млн. християни от които 121 млн. католици), ДР Конго (около 104,1 млн. християни от които 55 млн. католици и 49,1 млн. протестанти), Уганда (около 76,8 млн. християни от които 41 млн. протестанти и 35,8 млн. католици). Реално през 2050 г. най-много християни в Европа ще живеят във Франция (около 47,5 млн. католици), а Русия ще бъде най-многолюдната държава с население изповядващо православно християнство (около 24,4 млн. д.). Преместването на центъра на световното християнство на юг, дава правото да се говори, че нашето съвремие ще бъде епоха на разцвет на „южното“ християнство.

През 2050 г. около 790 млн. мюсюлмани (28,6% от всички мюсюлмани в света) ще живеят в седем държави, разположени в Югозападна Азия, сред които се открояват Пакистан (около 250,6 млн. д.), Бангладеш (около 188 млн. д.), Иран (109,3 млн. д.) и Турция (102,8 млн. д.). Заедно със Саудитска Арабия, Афганистан и Йемен това са страни с преимуществено мюсюлманско население, в които преобладават представителите на сунитското направление с изключение на Иран където 90 – 95% са шиити.

Групата страни с преимуществено мюсюлманско население, но със значителни християнски малцинства, включва Индонезия, Египет и Судан. През 2050 г. в тях се очаква да живеят общо около 541 млн. д., от които 478 млн. мюсюлмани. И сега, а и в средата на XXI в., Индонезия (около 287,8 млн. мюсюлмани през 2050 г.) си остава най-голямата по население мюсюлманска държава в света. В трите държави християнските малцинства (предимно католици и протестанти) ще бъдат представени с около 50 млн. д.

Арбитри за надмощие между християнството и исляма ще бъдат трите африкански страни Нигерия, Етиопия и Танзания, при които нито една от двете водещи световни религии не се явява преобладаваща. Общо в тях през 2050 г. се очаква да живеят около 603 млн. д. В Нигерия очакваният брой на мюсюлманското население (181,4 млн. д.) ще има лек превес над християнското (155,6 млн. д.). При останалите две страни превесът е в полза на християнството, като в Етиопия се очаква да живеят около 81,8 млн. православни християни, около 63,7 млн. мюсюлмани, около 34,8 млн. протестанти и около 1,3 млн. католици, докато в Танзания – 46,7 млн. християни и 26,8 млн. мюсюлмани.

В последната група попадат страни в които преобладават други религии (индуизъм, будизъм, шинтоизъм, конфуцианство, даоизъм). Тук се откроява Индия, която през 2050 г. ще бъде най-многобройната по население държава в света, като от очаквания общ брой от 1707 млн. д. индуистите ще съставляват 1362 млн. д., мюсюлманите – 242,4 млн. д., християните – 39,3 млн. д. Така Индия ще бъде третата в света страна, след Индонезия и Пакистан, с най-многобройно мюсюлманско население.

Китай (1322 млн. д.) вече няма да бъде най-голямата по население държава в света и ще отстъпи на Индия. Очаква се бившият № 1 заедно с Япония през 2050 г. да бъдат страни с намаляващ брой на населението си. С най-голям брой сред конфесиите се очертават последователите на конфуцианството и даоизма (около 289,5 млн. д.), будизма (около 240,6 млн. д.), християнството (около 67,4 млн. д.), исляма (около 23,8 млн. д.).

Във Виетнам през 2050 г. ще има по-равномерно разпределение между будисти (около 9,4 млн. д.) и католици (около 7,9 млн. д.), а протестантите (около 1,1 млн. д.) и мюсюлманите (около 119 хил. д.) ще бъдат по-слабо представени. В Япония две религии ще бъдат почти равнопоставени – шинтоизъм (около 71,1 млн. д.) и будизъм (около 70,5 млн. д.), а в Мианмар рязко ще продължат да преобладават последователите на будизма (около 76,5 млн. д.) над останалите конфесии – християнство (около 5,4 млн. д.) и ислям (около 3,7 млн. д.). В Тайланд

отново и в средата на XXI в. ще продължи да господства будизмът (около 66,2 млн. д.), следван от исляма (около 3 млн. д.) и християнството (около 700 хил. д.).

В заключение можем да обобщим, че конфесионалните измерения оказват силно влияние върху цялостното развитие на цивилизациите. Независимо, че не се изповядват от всички хора, религиите са част от културата на народите. Обединяващото във всички конфесии е следването на общоприети добродетели и нравствени норми на поведение. Религията има все повече за цел запазването на моралните и духовни ценности на човешкото общество.

References:

1. Gorohov, S. Analiz evolyutsii konfessionalnoy struktyry naseleniya mira v XX – nachale XXI v.// Geografiya v shkole, № 9, 2011, s. 18-26С.
2. Lobzhanidze A., D. Zayats. Etnokulturnye regiony mira, Moskva, 2013.
3. Mladenov, Ch., I. Vladev, R. Vladeva. Obshta geodemografiya, Shumen, UI „Episkop K. Preslavski“, 2003.
4. Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik. S., Izdatelstva na BAN, 1982.
5. Slaveikov, P., Geodemografiya. S., UI „Sv. Kl. Ohridski“, 2012.
6. Yankov, R., D. Simeonov. Geografiya na naselenieto I selishtata. V. Tarnovo, UI „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“, 2009.
7. Jenkins, P. The Next Christendom: The Coming of Global Christianity. – Oxford University Press US, 2002.
8. The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050, <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/11868/> (13. 11. 2019 г.).